

*До разової спеціалізованої вченої ради
Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила»
(76000, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35)*

ВІДГУК
офіційного опонента –
доктора юридичних наук, професора Цуркан-Сайфуліної Юлії
Василівни на дисертацію Бородайко Павла Костянтинівича
на тему: «Вплив правової культури на формування правової політики та
механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. У сучасному суспільстві, яке зазнає динамічних соціально-економічних, політичних та правових трансформацій, зростає роль правової культури як важливого чинника формування правової політики та ефективних механізмів правового заохочення. Правова культура визначає рівень правосвідомості громадян, впливає на якість реалізації норм права, формує суспільні уявлення про справедливість, законність та відповідальність.

Формування дієвої правової політики в умовах демократичної правової держави неможливе без урахування рівня правової культури як державних інституцій, так і суспільства загалом. Водночас механізми правового заохочення, що сприяють правомірній поведінці, підвищенню правової активності громадян та формуванню відповідального ставлення до виконання юридичних норм, залишаються недостатньо розробленими в науковій та правозастосовній сфері.

Зростаючі виклики глобалізації, цифровізації, поширення новітніх правових концепцій та реформування правових систем потребують нових підходів до дослідження взаємозв'язку між правовою культурою та правовою

політикою. Окрім того, питання правового заохочення набуває особливого значення в контексті підвищення ефективності правового регулювання та утвердження принципів верховенства права.

Отримані результати дисертації Бородайко П.К. дозволяють сформулювати практичні рекомендації щодо адаптації правової політики до викликів цифрової епохи, включаючи розвиток нових інструментів правового стимулювання, які враховують вплив цифрових технологій на трансформацію суспільних процесів. Важливим аспектом є створення інноваційних моделей правового регулювання, що поєднують класичні принципи з сучасними можливостями цифрових платформ для покращення ефективності, доступності та прозорості правових процесів.

Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри права та публічного управління Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» за напрямками «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (державний реєстраційний номер 0111U006673).

Метою рецензованого дисертаційного дослідження є теоретичне обґрунтування ролі правової культури у формуванні заохочувально-правової політики, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення правових стимулів для зміцнення демократичних інститутів, формування соціально відповідальної поведінки громадян і підвищення рівня ефективності правового регулювання.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є достатньо науково обґрунтованими та достовірними. Такого стану вдалося досягти завдяки вдалому добору та використанню системи методів наукового пізнання. Зокрема, застосовано такі методи: історико-правовий, системного аналізу, діалектичний, формально-юридичний,

соціологічний метод, метод правового моделювання, метод узагальнення. Застосування цих методів дало змогу розглянути концептуальні засади правової культури, визначити її значення у правовому регулюванні, проаналізувати дієвість правових механізмів стимулювання та сформулювати практичні рекомендації щодо їх удосконалення.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає в тому, що дане дисертаційне дослідження є комплексним, всебічним та логічно завершеним теоретико-правовим дослідженням, яке систематизує сучасний стан правової культури та її вплив на формування правової політики і ефективність правових стимулів. Вперше в українській правовій науці акцентується увага на інтеграції цих трьох елементів для ефективного впливу на формування соціально відповідальної поведінки громадян, зміцнення правопорядку та розвитку демократичних інститутів.

У результаті проведеного дослідження сформульовано нові наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем. Основними з них є такі: *обґрунтовано*, що заохочувально-правова політика – це системно організована, науково обґрунтована діяльність державних і муніципальних органів, а також громадських об'єднань, спрямована на створення та вдосконалення ефективних механізмів правового заохочення, які стимулюють правомірну та соціально активну поведінку суб'єктів права. Аргументовано та встановлено, як зміна парадигм правової культури в умовах цифрової трансформації впливає на державне управління та практику правового регулювання.

Удосконалено наукове розширення методик правової освіти, що передбачає, насамперед застосування новітніх підходів до навчання (інтерактивні онлайн-курси з елементами гейміфікації, використання віртуальної реальності для моделювання судових процесів і т.і.), які інтегрують традиційну правову теорію з сучасними цифровими технологіями. Таке поєднання традиційних методів із новітніми цифровими технологіями

значно розширює можливості правової освіти, сприяючи розвитку висококваліфікованих фахівців та підвищенню рівня правової культури в суспільстві.

Отримали подальшого розвитку положення, що заохочувально-правова політика відіграє важливу роль у правовій системі та суспільстві загалом, оскільки її вплив сприяє формуванню національної політики, створюючи організаційно-юридичні умови для підвищення соціальної активності громадян і забезпечення реалізації їхніх прав і свобод. Вона також гарантує гармонійне поєднання державних політичних процесів і розвитку громадянського суспільства, що робить її незамінним інструментом забезпечення сталого правового прогресу та соціальної орієнтованості.

Практичне значення отриманих результатів що сформульовані та обґрунтовані в роботі положення, висновки та пропозиції можуть бути застосовані при формуванні правової політики України, прогнозуванні її державно-правового розвитку, а також у сфері підготовки та підвищення кваліфікації правників, держслужбовців та працівників правозастосовних органів.

Також, матеріали дисертації використовуються: в навчальному процесі Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила» при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права»; науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького при виконанні наукових програм розвитку Університету Короля Данила, Прикарпатського регіону та України відповідно до плану проведення наукових досліджень, при підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроектів в зазначеній сфері.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації та в опублікованих працях. Теоретичні висновки й практичні рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри права ту публічного

управління Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила». Основні положення та результати дисертації повно висвітлені в шести наукових публікаціях, з яких чотири статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, та дві тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій. Публікації відповідають вимогам МОН України.

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою, завданнями і предметом дослідження та мають логічну побудову.

У першому розділі автор досліджує поняття, структуру та важливість правової культури як основоположного елементу правової системи, а також аналізує її вплив на правову політику та механізми правового регулювання. В межах підрозділу розглядаються сутність і завдання правової політики, її роль у формуванні соціально відповідальної поведінки громадян. Особлива увага приділена правовому заохоченню, його визначенню, механізмам реалізації та значенню для стимулювання правомірної поведінки.

У другому розділі автор досліджує вплив правової культури на процес розробки правової політики, визнаючи її ключовим фактором, що визначає зміст і ефективність нормативно-правових актів. Розглянуті особливості формування правової політики з урахуванням рівня правової культури суспільства, його соціокультурних характеристик та історичних умов. Особлива увага приділена ролі правової культури в легітимізації правової політики, доведено, що високий рівень правової культури сприяє суспільному схваленню та ефективному впровадженню правових норм, в той час як її недостатній розвиток може призвести до недовіри до правових реформ та ускладнити їх імплементацію.

Третій розділ дисертації присвячений ролі правового заохочення як важливого інструменту для зміцнення правової культури. Досліджено механізми інтеграції заохочувальних норм у правову політику, які сприяють формуванню соціально відповідальної поведінки громадян та підвищенню ефективності правового регулювання. Окрема увага приділена аналізу впливу правового заохочення на розвиток правової культури та політики, визначено

основні критерії ефективності стимулюючих заходів у процесі демократичних трансформацій.

Підкреслюючи позитивні якості дисертаційного дослідження, слід відзначити, що в дисертації присутні певні **недоліки та спірні положення**.

1. У дисертації часто вживається термін «заохочувально-правова політика», однак варто більш детально визначити її місце в контексті загальної правової політики. Також варто уточнити, яким чином заохочувально-правова політика може бути адаптована до специфічних соціальних та культурних умов різних регіонів України?

2. Було б корисно отримати роз'яснення від здобувача щодо того, як механізми стимулювання розглядаються, як система незалежних юридичних норм, що виконують регулятивну функцію і спрямовані на формування соціально активної правомірної поведінки.

3. Аналіз функціонування заохочувальних норм дозволив визначити їхні основні функції, однак слід звернути увагу на деякі аспекти, які потребують додаткового роз'яснення. Варто було б уточнити, як саме кожна з цих функцій виявляється на практиці, зокрема в умовах змінюваного правового середовища чи в контексті нових викликів, таких як цифрові трансформації.

4. У своїй дисертації Бородайко П.К. акцентує увагу на зв'язку між правовою культурою та ефективністю правової політики. Проте, було б корисно врахувати, як зміни в законодавстві адаптуються до сучасних соціальних викликів та потреб громадян, особливо в умовах цифрової трансформації та глобалізаційних процесів.

Однак, ці зауваження та спірні аспекти підкреслюють складність і високий теоретичний рівень дискусії, тому вони не знижують загальної позитивної оцінки рецензованого дисертаційного дослідження.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Бородайко Павла Костянтиновича на тему: «Вплив правової культури на формування правової політики та механізми правового заохочення в умовах сучасного суспільства» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій

отримано нові науково обґрунтовані результати, які вирішують конкретне наукове завдання. Дисертація є актуальною, завершеною і такою, що має теоретичну і практичну значущість; результати проведених здобувачем досліджень відповідають темі дисертації. Фактів академічного плагіату не встановлено. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 Право та вимогам щодо її змісту та оформлення, які висуваються в Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, та у Вимогах до оформлення дисертацій, затверджених наказом МОН України від 12.01.2017 № 40, а дисертант – Бородайко Павло Костянтинович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

заступник директора з наукової роботи
Чернівецького навчально-наукового
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»
доктор юридичних наук, професор

Юлія ЦУРКАН-САЙФУЛІНА